اثربخشی آموزش توانمندسازی شناختی بر مهارت روان‌خوانی و درک مطلب در دانش‌آموزان با اختلال خواندن

▫ **یعقوب بیات***، دانشجوی دکتری روان‌شناسی تربیتی، دانشکده علوم انسانی، واحد ساری، دانشگاه آزاد اسلامی، ساری، ایران
▫ **شعبان حیدری**، استادیار، گروه روان‌شناسی، دانشکده علوم انسانی، واحد ساری، دانشگاه آزاد اسلامی، ساری، ایران
▫ **بهرام میرزائیان**، استادیار، گروه روان‌شناسی، دانشکده علوم انسانی، واحد ساری، دانشگاه آزاد اسلامی، ساری، ایران

● تاریخ دریافت: ۱۴۰۴/۰۲/ ۰۴ ● تاریخ انتشار: بهمن و اسفند ۱۴۰۴ ● نوع مقاله: پژوهشی ● صفحات ۴۲ الی ۴۹

چکیده

زمینه و هدف: دانش‌آموزان با اختلال خواندن دارای مشکلات شناختی می‌باشند که جهت کاهش آن نیاز به مداخلات آموزشی است. پژوهش حاضر با هدف اثربخشی آموزش توانمندسازی شناختی بر مهارت روان‌خوانی و درک مطلب در دانش‌آموزان با اختلال خواندن انجام شد.

روش: روش پژوهش حاضر، نیمه‌آزمایشی با طرح پیش‌آزمون - پس‌آزمون با گروه آزمایشی و گواه بود. جامعه آماری این پژوهش شامل تمامی دانش‌آموزان با اختلال خواندن ۷-۱۱ سال شهرستان گنبدکاووس بود که در سال تحصیلی ۱۴۰۳-۱۴۰۲ مشغول به تحصیل بوده و به مراکز مشکلات یادگیری ویژه آموزش و پرورش معرفی شده بودند. حجم نمونه به روش نمونه‌گیری غیرتصادفی هدفمند،۳۰ دانش‌آموز داوطلب واجد شرایط وارد مطالعه شدند. از این تعداد ۱۵ نفر در گروه آزمایشی و ۱۵ نفر درگروه گواه به‌طور تصادفی جایگزین شدند. آموزش توانمندسازی شناختی براساس مدل شناختی توماس و ولتهوس (۱۹۹۰) به‌مدت ۸ جلسه ۶۰ دقیقه‌ای به‌صورت گروهی برای گروه آزمایشی اجرا شد. گروه گواه هیچ‌گونه مداخله‌ای دریافت نکرد. آزمون خواندن و نارساخوانی (مهارت خواندن) کرمی نوری و مرادی و درک مطلب (مقیاس هوشی وکسلر کودکان) اجرا شد. برای توصیف ویژگی‌های داده‌ها از شاخص‌های آمار توصیفی شامل میانگین، انحراف معیار و در بخش آمار استنباطی از تحلیل کواریانس استفاده شد. تجزیه‌وتحلیل داده‌ها در نرم افزار spss نسخه ۲۵ در سطح معناداری ۰/۰۵ انجام گرفت.

یافته‌ها: نتایج نشان داد، آموزش توانمندسازی شناختی بر مهارت روان‌خوانی و درک مطلب دانش‌آموزان با اختلال خواندن تأثیر دارد (P=۰/۰۱).

نتیجه‌گیری: با توجه به نتایج این پژوهش، آموزش توانمندسازی شناختی موجب بهبود مهارت روان‌خوانی و افزایش درک مطلب در دانش‌آموزان با اختلال خواندن می‌شود.

واژه‌های کلیدی: اختلال خواندن، توانمندسازی شناختی، درک مطلب، روان‌خوانی

* Email: bayat@gmail.com

[Downloaded from exceptionaleducation.ir on 2026-11-29]

مقدمه

یکی از انواع اختلالات رایج در یادگیری، اختلال خواندن[1] است. اختلال خواندن مهم‌ترین اختلال یادگیری ویژه[2] است، زیرا خواندن اساس و ریشه همه انواع یادگیری است (۱). براساس نسخه پنجم راهنمای تشخیصی و آماری اختلال‌های روانی[3]، اختلال خواندن (که گاهی اوقات نارساخوانی نیز نامیده می‌شود) یک اختلال یادگیری ویژه است که با مشکل در خواندن مشخص می‌شود، به‌طوری‌که پیشرفت فرد در خواندن به‌طور قابل توجهی پایین‌تر از حد انتظار برای سن، سطح تحصیلات و هوش او است. معیارهای تشخیصی این اختلال شامل موارد ذیل می‌باشد: مشکلات مداوم در خواندن کلمات، درک مطلب، املا و املای کلمات، که با دقت، روانی و سرعت خواندن تداخل دارد. توانایی‌های خواندن فرد باید به‌طور قابل توجهی پایین‌تر از حد مورد انتظار برای سن، سطح تحصیلات و هوش او باشد و باید با نمرات آزمون‌های استاندارد ارزیابی شود. مشکلات خواندن باید حداقل به‌مدت ۶ ماه ادامه داشته باشد و نباید ناشی از عوامل دیگری مانند کم‌توانی ذهنی، مشکلات بینایی یا شنوایی، یا محرومیت فرهنگی-زبانی باشد. مشکلات خواندن باید تأثیر قابل توجهی بر عملکرد تحصیلی یا شغلی فرد داشته باشد. این مشکلات نباید در نتیجه اختلال دیگری مانند اختلال طیف اُتیسم یا شیزوفرنی ایجاد شده باشند. (۲). اختلال خواندن می‌تواند مشکلاتی در رابطه با زمان تجزیه‌وتحلیل اطلاعات، فرایندهای شناختی، فهم مطالب، میزان نگهداری ذهنی، درک دیدن و شنیدن، گفتن و توانایی‌های حرکتی باشد (۳). دانش‌آموزان نارسا خوان به احتمال زیاد در سایر موارد تحصیلی هم مشکل دارند و آنهایی که در آموزش‌های قبل از دبستان و پایه اول نسبت به سایر دانش‌آموزان کندتر هستند، در پایه‌های دوم وسوم نیز دچار عقب ماندگی می‌باشند (۴).

یکی از مشکلات دانش‌آموزان با اختلال یادگیری ویژه با نقص در خواندن، عدم مهارت در روان‌خوانی است (۵). روان خواندن یعنی توانایی تشخیص سریع واژه‌ها و خواندن جمله‌ها و متن‌های طولانی‌تر به‌راحتی که نشان‌دهنده درک مطلب است. کسی که از نظر خواندن ضعیف است نمی‌تواند روان بخواند، اغلب گنجینه کلمه‌های دیداری‌اش کافی نیست و برای رمزگشایی بسیاری از واژه‌های متن باید تلاش زیادی بکند (۶). چنین فردی چون تمام نیروی خود را صرف تشخیص واژه‌ها می‌کند، در نتیجه روخوانی‌اش توأم با مکث‌های طولانی و تکرارهای مکرر است که بیان یکنواخت و بدون زیروبم آن را برجسته‌تر می‌کند. دانش‌آموزان باید ضمن تلاش برای روان‌خوانی ارتباطی بین تشخیص واژه و درک مطلب ایجاد کنند (۷). برای اینکه دانش‌آموزان بتوانند روان بخوانند باید هم در خواندن شفاهی و هم در صامت‌خوانی خیلی تمرین کنند. زیرا کسانی که در خواندن ضعف دارند از خواندن لذت نمی‌برند، چندان که لازمه روان خواندن است، به تمرین خواندن نمی‌پردازند (۸).

مشکل بارز دیگری که دانش‌آموزان نارساخوان دارند، درک مطلب می‌باشد (۹). وقتی دو سوی مغز به‌طور یکسان رشد نیافته است، تکانه‌های بین آن‌ها نامتعادل می‌شوند. این عدم همکاری یا ناتوانی در پردازش صحیح در کودکان با اختلالات یادگیری از جمله درک مطلب همراه است (۱۰). دانش‌آموزان با اختلال خواندن رشد کمی در مهارت‌های شناخت کلمات و درک متن نوشته شده دارند. درک مطلب دلیل خواندن است. خوانندگان شایسته می‌توانند متن را بخوانند و پیام‌های آن‌را درک کنند. درک مطلب فرایندی پیچیده است که شامل رابطه بین فرایند شناسایی کلمه و ترکیب دانش قبلی، واژگان و دانش کلی زبان و راهبردهای گواه شناختی است (۱۱).

یکی از آموزش‌های مؤثر جهت کاهش مشکلات دانش‌آموزان با اختلال یادگیری، آموزش توانمندسازی شناختی است (۱۲). توانمندسازی شناختی به‌معنای تقویت و توسعه توانمندی‌ها و مهارت‌های شناختی فرد است. این فرایند بهبود دادن توانایی‌های ذهنی افراد برای مقابله با چالش‌ها، بهبود عملکرد شناختی، افزایش انگیزه و اعتماد به‌نفس را شامل می‌شود (۱۳). توانمندسازی شناختی به‌صورت مثبتی بر روی سلامت روانی و عملکرد کلی فرد تأثیر می‌گذارد. توانمندسازی شناختی نیز می‌تواند به مجموعه‌ای از روش‌ها و فعالیت‌هایی گفته شود که برای بهبود عملکرد شناختی فرد انجام می‌شوند. این فرایند می‌تواند تأثیرات قابل توجهی بر تغییرات مغزی داشته باشد و به افراد کمک کند تا با چالش‌ها و تغییراتی که در عملکرد شناختی و روانی آن‌ها ایجاد شده است را حل نمایند (۱۴).

برنجی و همکاران (۱۵) و دشتی‌پور (۱۶)، در پژوهش خود نشان دادند که آموزش توانمندسازی بر مهارت روان‌خوانی تأثیر

1. Dyslexia
2. Specific learning disorder
3. The Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders, Fifth Edition (DSM-5)

[Downloaded from exceptionaleducation.ir on 2026-11-29]

دارد. هم‌چنین شیویاری و همکاران (۱۷) و رضایی و همکاران (۱۸) در پژوهش خود نشان دادند که آموزش توانمندسازی بر درک مطلب تأثیر دارد.

اختلال خواندن می‌تواند منجر به مشکلات جدی در یادگیری دروس مختلف، بویژه در دروس مبتنی بر خواندن مانند ادبیات و علوم شود. دانش‌آموزان با اختلال خواندن ممکن است با اعتماد به‌نفس پایین، اضطراب و مشکلات در برقراری ارتباط با همسالان خود مواجه شوند. پژوهش در مورد دانش‌آموزان با اختلال خواندن به‌دلیل تأثیرات گسترده این اختلال بر پیشرفت تحصیلی و اجتماعی آن‌ها ضروری است. شناسایی و مداخله زودهنگام در این اختلال می‌تواند از بروز مشکلات جدی‌تر در آینده جلوگیری کند. بنابراین، پژوهش در این زمینه نه تنها به درک بهتر این اختلال کمک می‌کند، بلکه به توسعه استراتژی‌های مؤثر برای حمایت از دانش‌آموزان با اختلال خواندن نیز منجر می‌شود. با توجه به آن‌چه که بیان شد و هم‌چنین کمبود پژوهش‌های داخلی در ارتباط بین متغیرهای حاضر، هدف پژوهش حاضر اثربخشی آموزش توانمندسازی شناختی بر مهارت روان‌خوانی و درک مطلب در دانش‌آموزان با اختلال خواندن بود.

روش

روش پژوهش حاضر، نیمه‌آزمایشی با طرح پیش‌آزمون-پس‌آزمون با گروه آزمایشی و گواه بود. جامعه آماری این پژوهش شامل تمامی دانش‌آموزان با اختلال خواندن ۷-۱۱ سال شهرستان گنبدکاووس بود که در سال تحصیلی ۱۴۰۳-۱۴۰۲ مشغول به تحصیل بوده و به مراکز مشکلات یادگیری ویژه آموزش و پرورش معرفی شده بودند که تعداد آن‌ها ۱۴۳ نفر بود. تعداد نمونه به روش نمونه‌گیری غیرتصادفی هدفمند؛ ۳۰ دانش‌آموز داوطلب واجد شرایط وارد مطالعه شدند. از این تعداد، ۱۵ نفر درگروه آزمایشی و ۱۵ نفر درگروه گواه به‌طور تصادفی جایگزین شدند. معیارهای ورود به پژوهش شامل تحصیل در مقطع ابتدایی در پایه‌های دوم تا ششم ابتدایی مدارس شهر یا روستاهای شهرستان گنبدکاووس در سال تحصیلی، ۱۴۰۳-۱۴۰۲ و داشتن مشکل خواندن، داشتن شرایط سنی ۷ تا ۱۱ سال، داشتن تمایل به مشارکت در پژوهش و رضایت آگاهانه والدین آن‌ها بود. معیارهای خروج از پژوهش نیز شامل تمایل‌نداشتن شرکت‌کننده‌ها به ادامه همکاری در هر مرحله از پژوهش، مهاجرت، مرگ، از دست رفتن شرایط مطلوب مطالعه در فرد مثل پیدایش یک اختلال ویژه دیگر حین مطالعه بود. ملاحظات اخلاقی پژوهش حاضر شامل عدم هرگونه اجبار برای شرکت در پژوهش، رعایت اصل رازداری، پرهیز از هرگونه ضرر یا آسیب به شرکت‌کنندگان، رضایت آگاهانه و آگاهی کامل والدین از اهداف پژوهش و مختار بودن شرکت کنندگان برای عدم ادامه همکاری در پژوهش بود.

در این پژوهش برای تجزیه‌وتحلیل اطلاعات از روش‌های آمار توصیفی و استنباطی استفاده شد. در بخش آمار استنباطی، جهت بررسی فرضیه‌های مطرح‌شده با توجه به محقق شدن پیش‌فرض‌های آزمون تحلیل کوواریانس، از این آزمون آماری استفاده شد. تجزیه‌وتحلیل اطلاعات با استفاده از نرم‌افزار SPSS ۲۷ انجام شد.

ابزار پژوهش

آزمون خواندن و نارسا خوانی (مهارت خواندن)[1]

این آزمون توسط کرمی نوری و همکاران در سال ۱۳۸۷ با هدف ارزیابی مهارت خواندن و تشخیص نارساخوانی ساخته شده است. تشخیص اختلال خواندن از ۱۰ خرده آزمون که عبارت‌اند از: آزمون خواندن کلمات، زنجیره کلمات، قافیه، نام بردن تصاویر، درک خواندن، درک کلمات، حذف آواها، خواندن نا کلمات، آزمون نشانه‌ها (حروف) آزمون نشانه‌ها (مقوله) تشکیل شده است. میزان همسانی درونی آزمون خواندن و نارسا خوانی ۰/۸۱ و ضریب آلفای آن ۰/۸۳ محاسبه شده است. نتایج روایی سازه‌ای پرسشنامه با روش تحلیل عاملی نشان داد که این آزمون از ۲ عامل اصلی تشکیل می‌شود که عامل اول به ترتیب شامل آزمون‌های لغات با بسامد بالا، متوسط، درک کلمات، حذف آواها، خواندن ناکلمات و شبه کلمات و عامل دوم شامل آزمون‌های زنجیره کلمات, قافیه, نامیدن تصاویر ۱، نامیدن تصاویر ۲، درک متن و نشانه‌ها است (۱۹).

پرسشنامه درک مطلب[2]

این آزمون یکی از نسخه‌های مقیاس‌های وکسلر در سال ۲۰۰۳ است که توسط عابدی و همکاران در سال ۱۳۹۱، ترجمه، انطباق و هنجاریابی؛ و از ۱۵ خرده مقیاس کلامی و عملی تشکیل شده است و در قالب ۴ عامل درک مطلب کلامی (شباهت‌ها،

1. Reading and Dyslexia Test (Reading Skills)

2. Reading Comprehension Performance Scale

[Downloaded from exceptionaleducation.ir on 2026-11-29]

واژه‌ها، درک مطلب، اطلاعات عمومی و استدلال کلامی)، استدلال ادراکی (مکعب‌ها، مفاهیم تصویری، استدلال تصویری و تکمیل تصاویر)، حافظه کاری (فراخنای ارقام، توالی حرف، عدد و حساب) و سرعت پردازش (رمزنویسی، نمادیابی و خط زنی) تفسیر می‌شوند. نمره‌گذاری این پرسشنامه براساس طیف لیکرت ۵ درجه‌ای و با توجه به پرسش‌های مثبت و منفی انجام می‌شود. در این روش، به هر یک از گزینه‌های پاسخ، امتیازی از ۱ تا ۵ تعلق می‌گیرد. برای پرسش‌های مثبت، پاسخ "کاملاً موافقم" بالاترین امتیاز (۵) و پاسخ "کاملاً مخالفم" پایین‌ترین امتیاز (۱) را دارد. برای پرسش‌های منفی، این امتیازات برعکس محاسبه می‌شود. در نهایت، مجموع امتیازات هر فرد به‌عنوان نمره کل درک مطلب او درنظر گرفته می‌شود. نمره‌های بالاتر نشان دهنده درک مطلب بیشتر است. براساس راهنمای مقیاس در نمونه هنجاری تحلیل عاملی اکتشافی و تأئیدی به همین ۴ عامل منتهی شده است که ضرایب اعتبار برابر با ۰/۹۴، ۰/۹۲، ۰/۹۲، ۰/۸۸ با اعتبار کل ۰/۹۷ دارند. میزان ضریب پایایی با روش بازآزمایی بین ۰/۷۵ تا ۰/۹۰ گزارش شده است (۲۰).

پروتکل آموزش توانمندسازی شناختی براساس مدل شناختی توماس و ولتهوس[1] (۲۱) که در بر گیرنده ۴ بُعد حس معنی‌داری، حس انتخاب و خود رهبری، حس شایستگی و حس مؤثر بودن است؛ که این ابعاد در قالب ۸ جلسه ۶۰ دقیقه‌ای که به‌صورت گروهی برای گروه آزمایشی آموزش داده شده است. هم‌چنین شاخص روایی محتوایی مداخله‌ها با استفاده از چند تن از متخصصان روان‌شناسی ۰/۹ به‌دست آمده است که روایی قابل قبولی را نشان می‌دهد. خلاصه جلسات آموزشی در جدول (۱) ارائه شده است.

جدول ۱) پروتکل آموزش توانمندسازی شناختی براساس مدل شناختی توماس و ولتهوس

جلسات	عنوان جلسه	دستور جلسه
جلسه یکم	معارفه	• آشنایی و معرفی اعضا • بیان مقررات و شیوه انجام کار • بیان اهمیت و لزوم توانمندسازی شناختی
جلسه دوم	بررسی تفاوت‌های قدرت و توانمندی	• بیان تفاوت‌های قدرت و توانمندی • آشنایی با ویژگی‌های افراد توانمند • کمک به اعضا برای شناسایی و روشن کردن دقیق اهداف خود
جلسه سوم	آموزش فرایند خودمدیریتی	• بررسی فرآیندهای خودمدیریتی • بیان لزوم و اهمیت خودمدیریتی • آموزش راهبردهای مقابله‌ای برای گواه استرس
جلسه چهارم	ایجاد حس معنی‌داری	• ایجاد تصوری هیجان انگیز از فعالیت‌ها • تشویق اعضا به ارتباط با افراد حمایت‌کننده و دوری از افراد بدبین • آموزش مدیریت زمان و اولویت‌بندی فعالیت‌های روزانه
جلسه پنجم	ایجاد حس انتخاب و معنی‌داری	• بیان اهمیت آزادی عمل و استقلال در فعالیت‌ها • آموزش شیوه‌های صحیح مذاکره و کسب اختیارات لازم در انجام فعالیت‌ها • تقویت حس مسئولیت پذیری
جلسه ششم	ایجاد حس شایستگی	• تقویت احساس خودکارآمدی از طریق بررسی تجارب موفقیت آمیز گذشته •توجه بیشتر اعضا به مهارت‌ها و توانایی‌های خود
جلسه هفتم	ایجاد حس مؤثر بودن	• بیان اهمیت انعطاف‌پذیر دانستن محیط • توجه به رویدادهای مهم و درگیر کردن ذهن فراگیران به میزان مؤثر بودنشان
جلسه هشتم	جمع‌بندی	• جمع‌بندی مباحث آموزشی در گروه‌های ۴ نفره • جمع‌بندی نهایی توسط مدرس • اجرای پس‌آزمون • تشکر و قدردانی از همکاری اعضا

1. Thomas & Velthouse

[Downloaded from exceptionaleducation.ir on 2026-11-29]

روش اجرا

برای اجرای پژوهش در ابتدا پس از اخذ مجوز از اداره آموزش‌وپرورش شهرستان، با مراجعه به ۲ مرکز آموزشی و توان‌بخشی مشکلات ویژه یادگیری، با رعایت معیارهای ورود و خروج، دانش‌آموزان با اختلال خواندن جهت شرکت در پژوهش انتخاب شدند. قبل و بعد از اجرای پروتکل آموزش توانمندسازی شناختی، پرسشنامه‌های درک مطلب به‌عنوان پیش‌آزمون و پس‌آزمون در گروه آزمایشی اجرا شد و در این مدت گروه گوه هیچ‌گونه آموزشی را دریافت نکرد.

یافته ها

گروه نمونه، ۳۰ نفر از دانش‌آموزان ۷ تا ۱۱ ساله مقطع ابتدایی با اختلال یادگیری بودند. میانگین سنی گروه آزمایشی ۱۰/۰۴ و گروه گواه ۹/۵۱ بود. سطح تحصیلات والدین: کارشناسی ارشد (۸ نفر)، کارشناسی (۱۳ نفر) و کمتر از کارشناسی (۷ نفر) بود. هم‌چنین از نظر میزان درآمد و سطح اقتصادی خانواده، ۱۲ نفر از آزمودنی‌ها در خانواده‌هایی با سطح اقتصادی ضعیف، ۸ نفر از آزمودنی‌ها در خانواده‌های با سطح اقتصادی متوسط و ۸ نفر از آزمودنی‌ها در خانواده‌های با سطح اقتصادی متوسط به بالا بودند. میانگین و انحراف استاندارد متغیرهای پژوهش در جدول (۲) ارائه شده است.

جدول ۲) شاخص‌های توصیفی متغیرهای پژوهش به تفکیک گروه‌ها

متغیرها	آماره‌ها	گروه آزمایشی		گروه گواه	
		پیش‌آزمون	پس‌آزمون	پیش‌آزمون	پس‌آزمون
مهارت روان‌خوانی	میانگین	۲۹/۲۱	۳۲/۱۰	۲۵/۲۳	۲۶/۲۹
	انحراف معیار	۵/۷۷	۵/۴۹	۷/۴۱	۷/۳۱
درک مطلب	میانگین	۸۶/۷۳	۹۱/۸۰	۸۲/۷۳	۸۴/۸۷
	انحراف معیار	۹/۲۵	۷/۶۵	۷/۰۱	۷/۶۹

همان‌طورکه در جدول (۲) مشاهده می‌شود، در پیش‌آزمون نمرات مهارت روان‌خوانی و درک مطلب در ۲ گروه، تفاوت چندانی ندارد. هم‌چنین مشاهده می‌شود که در گروه آزمایشی، در پس‌آزمون نسبت به پیش‌آزمون مهارت روان‌خوانی و درک مطلب افزایش یافته است. درحالی‌که میانگین نمرات مهارت روان‌خوانی و درک مطلب در گروه گواه در پیش‌آزمون و پس‌آزمون تفاوت چشمگیری نداشته است.

قبل از انجام آزمون، ابتدا پیش‌فرض‌های تحلیل کوواریانس شامل نرمال بودن توزیع متغیرهای وابسته با استفاده از آزمون شاپیرو-ویلک ($P<0/05$) و همسانی واریانس‌ها براساس آزمون لون ($P<0/05$) مورد بررسی قرار گرفت و نتایج نشان داد که این مفروضه‌ها رعایت شده است. نتایج مربوط به اثربخشی آموزش توانمندسازی شناختی بر مهارت روان‌خوانی و درک مطلب در دانش‌آموزان با اختلال خواندن در جدول (۳) آمده است.

جدول ۳) تحلیل کوواریانس برای بررسی اثربخشی آموزش توانمندسازی شناختی بر مهارت روان خوانی و درک مطلب در دانش‌آموزان با اختلال خواندن در ۲ گروه آزمایشی و گواه

متغیر وابسته	منابع	مجموع مجذورات	درجه آزادی	میانگین مجذورات	مقدار F	سطح معناداری	مجذور ایتا
مهارت روان‌خوانی	گروه	۲۸/۵۷۴	۱	۲۸/۵۷۴	۱۲/۶۷۳	۰/۰۰۱	۰/۳۱۹
	خطا	۶۰/۸۷۸	۲۶	۲/۲۵۵	-	-	-
درک مطلب	گروه	۸۵/۷۷۹	۱	۸۵/۷۷۹	۹/۲۴۷	۰/۰۰۵	۰/۲۵۵
	خطا	۲۵۰/۴۵۱	۲۶	۹/۲۷۶	-	-	-

[Downloaded from exceptionaleducation.ir on 2026-11-29]

مطابق نتایج به‌دست‌آمده (جدول ۳)، بعد از برداشته‌شدن اثر پیش‌آزمون، آموزش توانمندسازی شناختی به‌طور معناداری بر مهارت روان‌خوانی و درک مطلب در دانش‌آموزان با اختلال خواندن تأثیر گذاشته است (P<۰/۰۵). هم‌چنین ۳۱/۹ درصد افزایش مهارت روان‌خوانی و ۲۵/۵ درصد افزایش درک مطلب را آموزش توانمندسازی شناختی تبیین می‌کند.

بحث و نتیجه‌گیری

پژوهش حاضر با هدف بررسی اثربخشی آموزش توانمندسازی شناختی بر مهارت روان‌خوانی و درک مطلب در دانش‌آموزان با اختلال خواندن انجام شد. نتایج نشان داد که آموزش توانمندسازی شناختی بر افزایش مهارت روان‌خوانی دانش‌آموزان با اختلال خواندن تأثیر دارد. نتایج این یافته با یافته‌های برنجی و همکاران (۱۵) و دشتی‌پور (۱۶) هم‌سو بود.

در تبیین این یافته می‌توان گفت که روان‌خوانی یکی از اجزای اصلی مهارت خواندن است که شامل دقت، سرعت و روانی در خواندن متن می‌شود. مهارت روان‌خوانی به توانایی فرد در خواندن متن به‌صورت روان و بدون وقفه اشاره دارد (۷). مداخله توانمندسازی شناختی با توجه بر روی عملکرد خواندن (سرعت خواندن، خطاها و درک مطلب) هر جلسه به آموزش و تمرین مهارت‌های جدید شناختی می‌پردازد. تمرینات فرآیندی، یادگیری مفاهیم را برای دانش‌آموزان ساده‌تر و لذت‌بخش‌تر می‌سازد و آن‌ها را در انجام تمرین‌های محتوایی یاری می‌رساند. در نتیجه با بهبود عملکرد در طول جلسات میزان موفقیت آنان افزایش یافته و فرایند یادگیری نیز تسهیل می‌شود. زمانی‌که در طول جلسات کنار مهارت‌های شناختی به توانایی‌هایی هم‌چون تعریف تکلیف، تعیین زمان لازم برای انجام تکلیف، شناسایی خطا و تصحیح آن پرداخته شود، بهتر آموخته و با سهولت بیشتری به زندگی خود تعمیم می‌دهند. با مهارت خودنظارتی قادر به تعیین اشکالات خود، پیداکردن راه‌حل، برنامه‌ریزی برای انجام تکالیف، بررسی عملکرد و تشویق خود به‌طور مستقل خواهند بود (۱۲).

روان‌خوانی مستلزم توجه دقیق به کلمات و جملات است. آموزش‌های توانمندسازی شناختی می‌توانند با تقویت توجه، به فرد کمک کنند تا بر روی متن تمرکز کند و از حواس‌پرتی جلوگیری کند. هم‌چنین روان‌خوانی شامل پردازش اطلاعات دیداری و زبانی است و آموزش‌های توانمندسازی شناختی می‌توانند با بهبود این فرایند، به فرد کمک کنند تا اطلاعات را با سرعت و دقت بیشتری درک کند (۱۵). آموزش توانمندسازی شناختی با تقویت فرایندهای ذهنی پایه مانند توجه، حافظه و پردازش اطلاعات، به‌طور مستقیم بر مهارت روان‌خوانی تأثیر می‌گذارد. این آموزش‌ها با بهبود این فرایندها، به خواننده کمک می‌کنند تا کلمات و جملات را سریع‌تر و دقیق‌تر درک کند و در نتیجه روان‌خوانی او بهبود یابد. (۱۶).

دیگر یافته این پژوهش نشان داد که آموزش توانمندسازی شناختی بر بهبود درک مطلب در دانش‌آموزان با اختلال خواندن تأثیر دارد. نتایج این یافته با یافته‌های شیویاری و همکاران (۱۷) و رضایی و همکاران (۱۸) هم‌سو بود.

در تبیین این یافته می‌توان گفت که افراد با اختلال خواندن ممکن است در حفظ توجه و تمرکز خود در حین خواندن مشکل داشته باشند. آموزش توانمندسازی شناختی به این افراد کمک می‌کند تا با استفاده از راهبردهای ذهنی مختلف، درک مطلب خود را بهبود بخشند. این آموزش‌ها به‌طور ویژه بر تقویت مهارت‌هایی مانند توجه، حافظه فعال، برنامه‌ریزی و خودتنظیمی متمرکز هستند که همگی برای درک مؤثر متون ضروری هستند (۱۲). دانش‌آموزان با اختلال یادگیری ، هنگام خواندن حروف و متن، نمی‌توانند سیستم توجه خودکار خود را به سرعت با گویه‌های خوانده شده انطباق دهد و در عین حال در حافظه کاری خود، واژه‌ها و حروف را به صدا تبدیل کنند. نقایص حافظه می‌تواند باعث شود دانش‌آموزان با اختلال یادگیری در به‌خاطر آوردن یا تکرار زنجیره‌های اطلاعات شنیداری، یادگیری رمزگردانی یا استفاده از بازنمایی واجی و درک مطلب به‌طور منظم دچار مشکل می‌شوند. درک مطلب نیز به توانایی فهم و تحلیل محتوای خوانده‌شده مربوط می‌شود. اختلال خواندن می‌تواند این مهارت‌ها را تحت تأثیر قرار دهد و موجب کاهش سرعت و دقت در خواندن و فهم مطالب شود (۱۸). آموزش توانمندسازی شناختی با تقویت مهارت‌های شناختی اساسی، به افراد با اختلال خواندن کمک می‌کند تا در فرایند خواندن فعال‌تر و مؤثرتر عمل کنند و در نتیجه، درک مطلب خود را بهبود بخشند. چنان‌چه آموزش‌های شناختی به‌صورت مکرر مورد استفاده قرار گیرند این توانایی را دارد که باعث ایجاد تغییرات ساختاری و کنشی در نورون های مغز گردد. این تغییرات منطبق بر فرضیه شکل‌پذیری مغز انسان بوده و می‌توانند به حالت پایدار بر عملکرد فرد تأثیر مثبت بگذارند. آموزش توانمندسازی شناختی شامل تقویت مهارت‌هایی مانند توجه، حافظه کاری، انعطاف‌پذیری ذهنی،

[Downloaded from exceptionaleducation.ir on 2026-11-29]

و حل مسئله است که همه این موارد به شکل مستقیم یا غیرمستقیم بر توانایی درک مطلب تأثیر می‌گذارند (۱۷).

محدودیت‌های پژوهش

یکی از محدودیت‌های این پژوهش زمان کوتاه برای آموزش‌ها است. از دیگر محدودیت‌های این پژوهش مربوط به نمونه‌های پژوهش که به‌دلیل مشکل در خواندن و خودکارآمدی پایین در خواندن انگیزه کمی برای بهبود عملکرد خواندن را داشتند. عدم وجود دوره پیگیری از دیگر محدودیت‌ها بود.

پیشنهادهای پژوهشی

۱. پیشنهاد می‌شود برای تعمیم بهتر نتایج آموزش توانمندسازی شناختی، در طول سال یا نیمسال تحصیلی اجرا شود.

۲. برای بررسی اثربخشی دقیق‌تر این شیوه آموزشی بر روی دانش‌آموزان عادی و دارای مشکل خواندن توامان انجام شود.

۳. دوره‌های پیگیری در پژوهش‌های آتی انجام شود.

پیشنهادهای کاربردی

۱. پیشنهاد می‌شود معلمان برای بهبود عملکرد خواندن دانش‌آموزان با اختلال خواندن از شیوه‌های آموزش توانمندسازی شناختی استفاده نمایند.

۲. کارگاه‌های آشنایی با شیوه‌های آموزش توانمندسازی شناختی برای معلمان دانش‌آموزان با مشکلات یادگیری ویژه و معلمان مدارس عادی برگزار شود.

تضاد منافع

بین نویسندگان هیچ‌گونه تضاد منافعی وجود ندارد.

تشکر و قدردانی

بدین وسیله از تمامی شرکت‌کنندگان در این پژوهش قدردانی می‌شود.

References

1. Lewis JD, Kim SJ. Scoping Review of Music Interventions Aimed at Improving Reading Skills in Children with Specific Learning Disorders in Reading. Journal of music therapy. 2024;61(3):218-43. https://doi.org/10.1093/jmt/thae010
2. Sarisuta P, Chunsuwan I, Hansakunachai T, Sritipsukho P. Attention-deficit/hyperactive-impulsive disorder symptoms among grade 1 students with reading disorder in Thailand. Clinical and Experimental Pediatrics. 2023;66(11):485-98. doi: 10.3345/cep.2023.00773
3. Maeyama T, Okada H, Sakai S. The effects of rehabilitative interventions on reading disorders caused by homonymous visual field defects: a meta-analysis focusing on improvement in reading speed. Acta Neurologica Belgica. 2024;124(1):123-40. https://doi.org/10.1007/s13760-023-02327-6
4. Hemmati A, Mami Sh, Ahmadi V. Investigating the role of mediation of executive functions in the relationship between fine motor skills and reading skills in students with reading disorders. Journal of Exceptional Education. 2022; 1 (167) :35-48. http://exceptionaleducation.ir/article-1-2492-fa.html
5. Amirahmadi M, Ebrahimi Ghavam S, Dortaj F, Sheyvandi Choliche K, Delavar A. Design and validation of an educational package based on positive emotional stimuli for teaching students with dyslexia. Empowering Exceptional Children. 2023; 14(2): 1-11. doi: 10.22034/ceciranj.2023.384404.1744
6. Safari N, Baezzat F, Qaffari M. The effectiveness of cognitive rehabilitation on reading efficiency in dyslexic students. Journal of Psychological Studies. 2019;15(3):105-22.doi: 10.22051/PSY.2019.25401.1886
7. Meng H, Yao R, Zhang P, Wang J, Zhang Y. The impact of visual search in Chinese children with developmental dyslexia on reading comprehension: the mediating role of word detection skill and reading fluency. Frontiers in Psychology. 2024;15:1437187. doi.org/10.3389/fpsyg.2024.1437187
8. Chalabianloo G, Sarshar M, Mirshahi F. Meta-analysis of the effectiveness of studies on reading speed processing of students with special learning. Rooyesh. 2024; 13(1): 53-62. http://frooyesh.ir/article-1-4711-fa.html
9. Gharagozlu M, Kalantari DH. Comparison of visual emphasis methods in computer-assisted instruction on reading & phonological awareness of dyslexic children. Journal of Exceptional Education. 2023; 2 (174): 55-68. http://exceptionaleducation.ir/article-1-2531-fa.html
10. Lefèvre E, Law JM, Prado J, Anders R, Cavalli E. Reading comprehension resiliency in adolescents with and without dyslexia relates to vocabulary, listening comprehension and socioeconomic status. Learning and Instruction. 2025; 96 (3):102081. doi. org/10.1016/j.learninstruc.2025.102081

[Downloaded from exceptionaleducation.ir on 2026-11-29]

11. Fahami Z, Norouzi G, Faramarzi S. The Effectiveness of the training Metacomprehension Strategies on the Reading Function of Students with Specific Learning Disorder. Journal of Cognitive Strategies in Learning. 2023; 11(20): 189-209. doi: 10.22084/j.psychogy.2023.26695.2499
12. Abbasi S, Behjati Ardakani F, Mansoori S. The Effectiveness of Cognitive Empowerment on Verbal and Visual-Spatial Working Memory of Students with Reading Disorders in the Second Year of Elementary School. Journal of Cognitive Strategies in Learning. 2023; 11(20): 25-46. doi: 10.22084/j.psychogy.2022.25881.2439
13. Katsarou DV. The Play as a Mediator of Learning and Psychosocial Empowerment of Children With Learning Difficulties. InBuilding Mental Resilience in Children: Positive Psychology, Emotional Intelligence, and Play 2024 (pp. 332-346). IGI Global. DOI: 10.4018/979-8-3693-8312-4.ch013
14. Cervantes López MJ, Cruz Casados J, Gil Herrera RD. Empowering Cognitive Skills of Children with ASD Throughout an Intelligent Virtual-Tutor: State of the Art. InInternational Conference on Artificial Intelligence in Education Technology. 2024. (pp. 137-153). Singapore: Springer Nature Singapore. doi.org/10.1007/978-981-97-9255-9_10
15. Baranji Jalali V, Ghaffari O, Beyrami M, Taklavi S. Recognizing and evaluating the effectiveness of cognitive rehabilitation on reading skills in students with learning disabilities. Political Sociology of Iran. 2021; 3(4): 1989-2004. doi: 10.30510/psi.2022.322566.2899
16. Dashtipour M, Taher M, Vahedi H, HosseinKhanzadeh AA. The Effectiveness of Cognitive Rehabilitation on Improving Executive Functions, Performance and Attitude towards Reading in Children with Dyslexia. International Journal of Health Studies (Undergoing change to Shahroud Journal of Medical Sciences). 2024; 10(1):49-59. https://sjms.shmu.ac.ir/index.php/ijhs/article/view/1096
17. Shivyari F, Narimani M, Ahghajani S, Hajloo N. Comparison of the effectiveness of cognitive rehabilitation and multisensory learning strategies on reading performance of bilingual students with dyslexia. Journal of Learning Disabilities. 2022; 11(3): 76-89. doi: 10.22098/jld.2022.9442.1944
18. Rezaei M, Shamsifar M, Rahmati S. The effect of computerized cognitive rehabilitation on verbal skills of students with specific mathematical learning disorder. Journal of Exceptional Children. 2024; 24(3):63-77. http://joec.ir/article-1-1924-fa.html
19. Moradi A, Hosaini M, Kormi Nouri R, Hassani J, Parhoon H. Reliability and Validity of Reading and Dyslexia Test (NEMA). Advances in Cognitive Sciences 2016; 18 (1) :22-34 http://icssjournal.ir/article-1-409-fa.html
20. Abedi MR, Sadeghi A, Rabiei M. Standardization of the Wechsler Intelligence Scale for Children - IV in Chahar Mahal Va Bakhteyri State. Psychological Achievements. 2015; 22(2): 99-116. doi: 10.22055/psy.2016.12310
21. Thomas KW, Velthouse BA. Cognitive elements of empowerment: An “interpretive” model of intrinsic task motivation. Academy of management review. 1990;15(4):666-81. doi.org/10.5465/amr.1990. 4310926

[Downloaded from exceptionaleducation.ir on 2026-11-29]